

دانشکده ادیان

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته دین شناسی

بازتاب ادبیات تخیلی در فتاوای اسلامی ناظر به شبیه سازی انسانی

استاد راهنما: جناب آقای دکتر مهرباب صادق نیا

استاد مشاور: جناب آقای دکتر محمدصادق ابوظالبی

دانشجو: مهدیه حاصلی ابرقویی

بهار ۱۳۹۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به پدر و مادرم

که مویشان سپید شد تا رویم سفید شود

تقدیر و تشکر

تقدیم به همه اساتیدی که خواندن و نوشتن را به من آموختند

و

با تشکر فراوان از استاد گرانقدر جناب آقای دکتر صادق نیا که در میانه این راه تاریک و سخت مانند

چراغی فروزان راه را بر من هموار نمودند

و

با تشکر از استاد مشاور آقای محمدصادق ابوطالبی

چکیده:

شبیه‌سازی انسانی یکی از مسائل جدید و امروزی است. با پیشرفت انسان در بیوتکنولوژی، مسئله شبیه‌سازی انسانی مطرح شد و شرعی و اخلاقی بودن یا نبودن آن زیر سوال رفت. اقبال مختلف دینی و حقوقی و اخلاقی، این امر و جواز و ممنوعیت آن را بررسی و درباره آن نظرات موافق و مخالف خود را مطرح کردند. در بین مسلمانان و کشور ایران نیز بحث شبیه‌سازی مطرح شده و بعضی از مراجع دینی نظرشان را در این زمینه اعلام نمودند که نوعاً در مخالفت با آن بوده است.

مراجع تقلید، دلایل متعددی در مخالفت با این مسئله ذکر کرده‌اند، هدف از این مقاله بررسی نظرات علمای تشیع و دلایل آن‌ها و همچنین نقش احتمالی ادبیات تخیلی در صدور فتاوی این مراجع است. با توجه به این نکته که طبق مطالعات علمی، شخصیت معادل ژن نیست بلکه عوامل محیطی نیز بر شکل‌گیری شخصیت تأثیر زیادی دارد و همچنین این که طبق دستورات دینی و حکم عقل؛ تا هر مسئله جدیدی به محک و آزمایش گذاشته نشود و نتایج دقیقی از آن بدست نیاید نمی توان حکم به تحریم آن داد، اما بدلیل جنجال برانگیز بودن بحث و همچنین پایین بودن احتمال موفقیت در شبیه‌سازی و صد البته هزینه‌های گزاف آن و یادآوری این که احتمال شبیه‌سازی پستان داران بسیار پایین بوده و خیلی از آن‌ها یا می‌میرند یا در صورت زنده ماندن جنین به انواع بیماری‌ها دچار می‌شوند، این فرضیه در شورای افتا مطرح شده و مراجع تقلید نظرات خود را در این رابطه بیان نموده‌اند.

مطالب ذکر شده در این جا با استفاده از روش کتابخانه ای جمع آوری شده و این نکته را به ما یادآور می‌شود که اگر بتوان با پیشرفت علم، معایب این امر را برطرف ساخت چه بسا فواید زیادی برای جامعه بشری مانند پیوند اعضا، کمک به زوجین نابارور و ... بدنبال داشته باشد.

ناگفته نماند که کنترل و محدود کردن شبیه‌سازی انسانی باعث عدم سوء استفاده افراد از آن خواهد شد.

واژگان کلیدی: شبیه‌سازی، مراجع تقلید، ادبیات علمی تخیلی، فیلم، فقه پزشکی، فتوا، اخلاق پزشکی.

فهرست مطالب

مقدمه:	۱
فصل اول: مفاهیم	۶
۱-۱ مقدمه:	۷
۱-۲ بیان مسئله:	۷
۱-۳ پرسش اصلی تحقیق (مسئله تحقیق):	۸
۱-۴ پیشنهاد:	۹
۱-۴-۱ روش:	۱۰
۱-۵ مفهوم شناسی:	۱۰
۱-۵-۱ ادبیات علمی - تخیلی	۱۰
۱-۵-۲ ادبیات تخیلی مصور	۱۱
۱-۶ شبیهسازی انسانی:	۱۲
۱-۶-۱: فتاوی شیعی:	۱۴
۱-۷ جمع بندی	۱۴
فصل دوم	۱۵
ادبیات و مبانی نظری	۱۵
۱-۲ ادبیات موضوع	۱۶
۱-۲-۱ پیشینه پژوهشهای خارجی:	۱۶
۱-۲-۲ پیشینه پژوهشهای داخلی:	۲۰
۲-۲ مبانی نظری	۲۱
۲-۲-۱ مقدمه:	۲۱

- ۲-۲-۲ چگونگی کلونسازی و انواع کارکرد آن: ۲۲
- ۲-۲-۳ انواع شبیه‌سازی و تفاوت‌های آن: ۲۴
- ۲-۲-۳-۱ همسانه‌سازی رویانی: ۲۵
- ۲-۲-۳-۲ همسانه‌سازی تولید مثلی: ۲۵
- ۲-۴-۲ حلّ مشکلّ عقیمی و ناباروری: ۲۶
- ۲-۴-۱ تحقیق سلول‌های بنیادی: ۲۶
- ۲-۴-۲ منابع سلول‌های بنیادی رویانی: ۲۷
- ۲-۴-۳ واکنش‌های بین‌المللی و قوانین موجود: ۲۷
- ۲-۵ تکنیک‌های بشری برای تحقق شبیه‌سازی: ۲۹
- ۲-۶ راهبردهای اصلی، برای فرآیند شبیه‌سازی: ۳۱
- ۲-۷ ساختار فرد و عوامل سازندهی آن: ۳۲
- ۲-۷-۱ اثر توارث بر ژنتیک: ۳۲
- ۲-۸ اثر توارث بر رفتار فرد: ۳۳
- ۲-۹ اثر توارث بر شخصیت فرد: ۳۴
- ۲-۹-۱ اثر محیط بر ژنتیک: ۳۵
- ۲-۹-۱-۱ اثرات محیطی و بیان ژن‌ها: ۳۵
- ۲-۹-۱-۲ اثرات محیط خارجی بر بیان ژن‌ها: ۳۵
- ۲-۱۰ رابطه‌ی نوزاد با مادر: ۳۷
- ۲-۱۱ تعداد اعضای خانواده: ۳۷
- ۲-۱۲ اثر فرهنگ: ۳۷
- ۲-۱۳ محیط اولیه و مادر: ۳۷
- ۲-۱۴ اثرات رژیم غذایی: ۳۸

- ۳۸..... ۱۵-۲ اثرات محیط داخلی :
- ۳۹..... ۱۶-۲ جنسیت :
- ۳۹..... ۱۷-۲ سوبسترات ها :
- ۴۰..... ۱۸-۲ فنوکپی ها:
- ۴۰..... ۱۹-۲ استفاده از دو قلوها در مطالعات ژنتیکی :
- ۴۶..... ۲۰-۲ دیدگاه مخالفان شبیهسازی:
- ۴۸..... ۲۱-۲ شبیه سازی ضربه ای بر علیه استحکام ازدواج :
- ۴۸..... ۱-۲۱-۲ از بین رفتن امید در زندگی بنام کودک مشترک :
- ۴۹..... ۲-۲۱-۲ مشکلات روانی زنان :
- ۴۹..... ۳-۲۱-۲ شبیه سازی و مشکلات جنسی
- ۵۰..... ۴-۲۱-۲ مشکلات خودباوری فرزند و رابطه با والدین :
- ۵۰..... ۲۲-۲ انحصاری شدن زن های بالقوه برتر :
- ۵۰..... ۲۳-۲ گریز از تشکیل خانواده :
- ۵۰..... ۲۴-۲ دزدی DNA و اطلاعات ژنتیکی :
- ۵۱..... ۲۵-۲ حذف تنوع بشری :
- ۵۱..... ۲۶-۲ مشکل آفرینی تشابه ظاهری افراد :
- ۵۲..... رسیدن به نقطه ی عدم بازگشت .
- ۵۲..... ۲۷-۲ فناوری شبیهسازی و رعایت اصول اخلاقی پژوهشی
- ۵۲..... ۱-۲۷-۲ شبیهسازی ماجراجویی در علوم تخیلی نه واقعی:
- ۵۲..... ۲-۲۷-۲ عدم امکان ارزیابی علمی روش شبیهسازی:
- ۵۳..... ۳-۲۷-۲ لزوم ارزیابی طولانی مدت.....
- ۵۳..... وجود مطالعات حیوانی بصورت خاص و محدود و نه کافی:

- ۲-۲۷-۴ عدم دانش کافی درباره روش و اثرات شبیه سازی: ۵۳
- ۲-۲۷-۵ کارخانهای شدن انسان: ۵۴
- ۲-۲۸ پژوهشهای انجام شده توسط مخالفان شبیهسازی : ۵۴
- ۲-۲۹ نظر موافقان شبیه سازی ۵۶
- ۲-۲۹-۱ تشکیل خانواده ۶۴
- ۲-۲۹-۲ ضرورت تأمین فرزند از روش طبیعی ۶۵
- ۲-۲۹-۳ ضرورت ترکیب گامت نر و ماده ۶۶
- ۲-۳۰ دیدگاه اسلام پیرامون بهسازی وراثت : ۶۷
- ۲-۳۰-۱ مرحلهی انتخاب همسر ۶۷
- ۲-۳۰-۲ مرحلهی انعقاد نطفه ۶۸
- ۲-۳۰-۳ مرحلهی بارداری ۶۸
- ۲-۳۱ نظر علمای شیعه در زمینه شبیه سازی انسانی: ۷۵
- ۲-۳۱-۱ نظرات فقهی پیرامون شبیه سازی مولد: ۷۶
- ۲-۳۱-۲ شبیه سازی درمانی: ۷۶
- ۲-۳۱-۳ مطالعات و تحقیقات شبیه سازی: ۷۶
- ۲-۳۲ نگاهی به فتاوی فقهای شیعه: ۷۸
- ۲-۳۳ جواز مطلق: ۷۹
- ۲-۳۴ حرمت اولی: ۸۱
- ۲-۳۵ حرمت ثانوی: ۸۱
- ۲-۳۶ جواز محدود: ۸۲
- ۲-۳۷ بررسی نظریه جواز مطلق (درمانی و مولد): ۸۳
- ۲-۳۸ جواز عملیات شبیهسازی تنها برای مطالعات و تحقیقات پزشکی: ۸۴

- فصل سوم: ۸۵
- فتاوا و تعلیل فتاوا ۸۵
- ۱-۳ فتاوا ۸۶
- ۲-۳ تعلیل فتاوا: ۹۱
- ۱-۲-۳ جواز عملیات شبیهسازی تنها برای مطالعات و تحقیقات پزشکی: ۹۸
- فصل چهارم: ۱۰۳
- آیا ادبیات تخیلی تأثیری ۱۰۳
- برفتاواى مراجع شیعی داشته است؟ ۱۰۳
- ۱-۴ آثار و نمونه های ادبیات تخیلی در رابطه با شبیه سازی انسانی: ۱۰۴
- ۲-۴ سینمای علمی تخیلی درباره ی شبیه سازی انسانی: ۱۰۸
- بی نوشتها: ۱۱۲

مقدمه:

در مورد چگونگی تولید مثل، طی سال‌های مختلف دیدگاه‌های متعددی مطرح شد؛ مثلاً ارسطو زن را بطور اولیه و مؤثر، مسئول ایجاد حاملگی معرفی کرد، حتی در آن زمان تعیین جنس نوزاد را نیز مرتبط با زن می‌دانستند. گروه دیگر یاز دانشمندان نیز تا قرن ۱۹، تحت عنوان تئوری پیش‌سازی^۱، مرد را حاوی مادّه‌ی تولید مثل دانسته و زن را فقط بعنوان ظرف و جایگاهی برای رشد جنین می‌دانستند. تئوری جدید با کشف اسپرماتوزوآ (سلول نطفه در منی مرد) و تخمکدر زن (اوول) آغاز گردید.

یکی از گرایش‌های ذاتی (فطری) بشر، تمایل او به جاودانگی است. از مصادیق بارز این گرایش تلاش بشر برای دستیابی به عمر طولانی است. در طول تاریخ، فعالیت‌های گسترده‌ی فراوانی برای رسیدن به این منظور صورت گرفته که نمونه‌ی بسیار بارز آن در فرهنگ گذشته‌ی ایران، تهیه‌ی اکسیر جوانی در پاسخ به این گرایش بوده است.

نمود دیگر گرایش به جاودانگی در بشر، پس از ناامیدی در دستیابی به عمر طولانی، بروز فکر جلوگیری از پوسیدن جنازه خود بوده است، چرا که از بین رفتن جسد، مساوی با نابودی مطلق بوده است. به دو نمونه از این تلاش اشاره می‌گردد:

الف) تلاش مصریان باستان؛ آنان در جهت جلوگیری از پوسیدگی و نابودی جنازه بزرگان خویش، به تکنیک مومیایی کردن روی آوردند تا شاید امکان حیات مجدد در آنان فراهم گردد.

ب) تلاش عصر جدید؛ تا قبل از شبیه‌سازی، تکنیک انجماد بدن انسان، برای ایجاد امید زندگی دوباره به کار گرفته شده بود. اولین کسی که این ایده را مطرح کرد، رابرت اتینگر، - یک آموزگار فیزیک در امریکا - بود. وی در سال ۱۹۶۴ در کتاب خود بنام، جنبه‌های زندگی ابدی، این امکان را مطرح ساخت که در آینده با پیشرفت دانش، انسانها می‌توانند حیات ابدی پیدا نمایند. ایده‌ی او طرفداران بسیاری برای

۱. Preformed idea.

خود پیدا نمود. این طرفداران، هر چند سال یکبار دور هم جمع می‌گردند تا با توجه به پیشرفت‌های دانش آن زمان، امکان تحقق حیات ابدی را بررسی نمایند.

رابرت اتینگر - بنیانگذار این ایده - در سال ۱۹۷۶ مؤسسه‌ای را برای عملی ساختن تفکرات خود تأسیس نمود تا با استفاده از روش انجماد افراد، امکان حیات ابدی آنان را فراهم سازد.

بدن این افراد در محفظه‌هایی پر از نیتروژن مایع قرار داده شد تا دمای بدن آنها به ۱۹۶- درجه سانتی‌گراد برسد؛ زیرا تنها در این دما می‌توان واکنش شیمیایی را که منجر به فساد بدن می‌شود کاملاً متوقف ساخت.

تا کنون این کار بر روی ۱۰۰ نفر انجام شده است. اما هیچ یک از آنان نتوانسته‌اند زندگی خود را دوباره بدست آورند؛ زیرا هیچ کس نمی‌دانست چگونه می‌توان این افراد کاملاً یخ زده را به حالت اول برگرداند. ولی دانشمندان چندان هم ناامید نبودند تا اینکه مسئله‌ی شبیه‌سازی مطرح گردید و آنان را نسبت به آینده‌ی ایده‌ی خود خوش‌بین ساخت. در نوامبر ۲۰۰۲ طرفداران ایده‌ی حیات ابدی در پانزدهمین کنفرانس خود تحت عنوان "گسترش حیات" روش‌های جدید فن‌آوری زیست پزشکی برای به تأخیر انداختن پیری، شبیه‌سازی اعضای آسیب دیده‌ی بدن انسان و حتی کاربرد ربات‌های بسیار ریز برای ترمیم سلول‌های بدن را مورد بررسی قرار دادند. آنان در این کنفرانس اعلام نمودند: شبیه‌سازی می‌تواند پیام آور حیات ابدی برای انسان باشد.^۱

نکته‌ی قابل توجه آن است که شبیه‌سازی نیز به تکنیک انجماد وابسته است. در سال ۱۹۸۳ اولین انجماد موفقیت آمیز جنین انسان توسط «موهر» و «ترونسون» گزارش گردید.

امروزه می‌توان از این جنین‌های منجمد شده برای پدیده‌ی شبیه‌سازی استفاده نمود. ایده‌ی جدیدی که امروزه مطرح می‌گردد این است که یک انسان بتواند با شبیه‌سازی پیوسته از خود، به گرایش حیات ابدی خویش جامه‌ی عمل ببوشاند. تحقیق چنین موضوعی، یکی از کاربردهای رؤیایی شبیه‌سازی است که بعنوان دورنمای شبیه‌سازی مدّ نظر قرار گرفته است. حتی با استفاده از تکنیک انجماد، می‌توان

۱. نورمحمدی؛ غلامرضا، شبیه‌سازی انسان، بیم‌ها و امیدها، ص ۹۹.

شبیه‌سازی یک فرد مرده را نیز امکان‌پذیر ساخت؛ زیرا در صورتی که یک یا چند سلول فرد را در زمان حیاتش برداشته و بطور دائمی منجمد می‌سازیم، می‌توان در آینده (چند دهه بعد از فوت فرد مورد نظر) او را شبیه‌سازی نمود.

در طول تاریخ بشر، تحقیق و آزمایش بر روی انسانها برای دستیابی به پیشرفت‌های علمی و پزشکی، اهمیت اساسی داشته است. اما توسعه‌ی علم و ظهور تکنولوژی در زمینه‌های بیولوژی، مهندسی ژنتیک و نوآوری‌های جدید در چند دهه‌ی گذشته موجب آن گردید که اخلاق پزشکی در تمامی پژوهش‌های مربوط به انسان، جایگاه خود را پیدا نموده و آن را توسعه دهد. بطوری که امروزه شاخه‌ی برجسته‌ای در اخلاق پزشکی، تحت عنوان "اخلاق در پژوهش" بوجود آمده است.

نکته‌ی مهم در اخلاق پزشکی، اهمیت فلسفه‌ی اخلاق است؛ نگرش مکاتب مختلف در انسان و مسائل اخلاقی پیرامون او، سهم به‌سزایی در برخورد با انسان دارد. قطعاً رفتار پژوهشگری که در امور پزشکی نظریه‌ی اخلاقی دین اسلام را پذیرفته است با رفتار پژوهشگر دیگری که به مکتب اخلاقی دیگری مثل "راسل" معتقد است یکسان نیست؛ زیرا موضوع مورد پژوهش، یعنی انسان، در هر مکتبی، هرگونه تعریف شود بر پژوهشگر تابع آن مکتب تأثیر بنیادین خواهد گذاشت. از این جهت، نگرش صحیح به امر تحقیق و محقق‌وارزش‌های حاکم بر روند تحقیقات از دیدگاه معارف دینی، امری مهم و اساسی است که می‌تواند منافعی را به دنبال داشته باشد:

اولاً: انگیزه‌های منفعت طلبانه‌ی شخص محقق را کنترل می‌کند. ابن خلدون در این‌باره می‌گوید: دانشمندان با انگیزه‌ی شهرت و کسب قدرت و منفعت، دوران‌دیشی و خویشتن‌داری و حسّ تشخیص خود را از دست می‌دهند^۱. امروزه این امر قابل قبول شناخته شده که تحقیق، یکی از رفتارهای انسانی است و فعالیت پژوهشی هر پژوهشگر مانند هر فعالیت دیگری، تابع نظام کلی ارزش اوست. و این امر بصورت خودآگاه یا ناخودآگاه، ایجاد می‌شود. بنابراین در صورت داشتن نگرش صحیح و مکتب اخلاقی مناسب، از روی آوردن به انگیزه‌های منفعت طلبانه شخصی در هنگام تحقیق خودداری خواهد ورزید.

۱. ترور؛ اسمیت، مقدمه اخلاق در پژوهش‌های پزشکی، ضرغام؛ محمد، ص ۱۲.

ثانیا: پژوهشگر را به سمت استفاده‌ی صحیح از تحقیقات و علوم خویش برای ارتقای جامعه می‌کشاند، زیرا از دیدگاه نظام اخلاقی صحیح، پژوهشگر نیز باید مانند هر انسان دیگری فعالیت خویش را جهت بخشد. تعیین جهت نیز بدون در نظر داشتن هدف، ممکن نیست. بنابراین اخلاق می‌تواند با تعیین هدف صحیح، راهگشا و ضامن تداوم پژوهش در خدمت بشریت باشد.

در هر صورت، بروز انحرافات جدی در تاریخ تحقیقات بر روی انسان، از مشخص‌ترین شواهد لزوم توجه جدی به مسئله اخلاق در پژوهش است و جهان پزشکی در اثر عدم توجه به مسائل اخلاقی، شاهد تاریخی رنج‌بار بوده است. عدم رعایت مسائل اخلاقی در تحقیقات پزشکی در قرن حاضر، از جهتی آموزنده و از جهت دیگر شرم‌آور است.

به عقیده‌ی برخی از صاحب‌نظران، هر رویان اولیه‌ی انسانی که قابلیت تبدیل به یک انسان را دارد شایسته‌ی احترام است، ولی در عین حال توافق زیادی از لحاظ چگونگی لحاظ کردن چنین احترامی و سطح مورد نیاز آن در مراحل مختلف تکامل رویانی وجود ندارد. به عقیده‌ی طرفداران کانت، هیچ انسانی نباید برای راحتی انسان دیگر فدا شود. ولی یک رویان از چه زمانی انسان نام می‌گیرد؟

بعد اخلاقی چنین مسأله‌ای فرهنگی است که در ادیان گوناگون درباره‌ی آن توافق نظر وجود ندارد و به همین دلیل تاکنون توجه صرف به این بعد، برای تحریم جهانی همسانه‌سازی کافی نبوده است. از سوی دیگر، باید توجه داشت که مسائلی چون احتمال تغییرات ماده‌ی وراثتی انسان در نتیجه انجام چنین تجربه‌هایی، یکی از خطرات پیش روست.

امروزه شرکت‌های فناوری زیستی، تأکید می‌ورزند پدیده‌ی شبیه‌سازی را برای ایجاد روش‌های درمان با سلول‌های بنیادی (چند ظرفیتی) پی‌گیری کنند و هدف اساسی مدنظر آنان، شبیه‌سازی درمانی است. این شرکت‌ها، هیچگاه هدف اصلی خود را پدید آوردن جنین در رحم و شبیه‌سازی تولید مثلی بیان نمی‌کنند.

با توجه به این نکته که سلول‌های بنیادی جنینی، چند ظرفیتی هستند یعنی می‌توانند به انواع گوناگون سلول‌ها تبدیل شوند، دانشمندان معتقدند امکان استفاده از این سلولها برای بازسازی و جایگزین بافت‌ها

و اعضای آسیب دیده وجود دارد. شبیه‌سازی درمانی، ما را قادر می‌سازد تا DNA را از بیمار بگیریم و سلول‌های تولید شده با ساختار ژنتیکی مشابه را پیوند بزنیم. بگونه‌ای که هیچ نوع واکنش ایمنی برای پس زدن پیوند صورت نگیرد.

به هر صورت، کاربرد شبیه‌سازی در تولید اعضا، دریچه‌ی جدیدی به روی بشر می‌گشاید که از آن می‌توان بعنوان انقلاب و نقطه‌ی عطف در پیوند اعضا تعبیر نمود.

فصل اول: مفاهیم

۱-۱ مقدمه:

در این فصل به بررسی موضوع و نیز سؤال اصلی تحقیق پرداخته و مفاهیم اصلی راجع به موضوع مطرح می‌شود.

۱-۲ بیان مسئله:

ذهن بشر امروزه بسمت اموری متمایل شده است که در گذشته، تنها و تنها اموری تخیلی و صرفاً جالب و عجیب بنظر می‌رسیدند اما امروزه به واقعیت نزدیک شده و در حال وقوع هستند؛ چه بصورت واقعه‌ای عجیب و تفکربرانگیز درباره‌ی عواقب آن و چه بصورت عادی و معمولی!

شبیه‌سازی انسانی نیز یکی از این اموری است البته از نوع بحث برانگیزش. در تمام ادیان بزرگ اعم از یهودیت و مسیحیت کاتولیک و پروتستان و اسلام؛ سنی و شیعی مباحث زیادی راجع به این امر مطرح شده و هنوز هم جنجال گونه باقی مانده‌اند. با توجه به اینکه دین مبین ما اسلام و از نوع تشیع جعفری است نظر علمای ما راجع به شبیه‌سازی انسانی چه در حیظه درمانی و چه مولد چگونه است؟

آیا پیشرفت انسانها در این باره مانند بسیاری از پیشرفت‌ها، مایه‌ی مباحثات سران دین اسلام و کشورمان است یا اینکه عدم اطلاع رسانی کافی و درست درباره این موضوع مهم و یا حتی نظر دادن راجع به این امر، بر اساس تخیلات ساخته‌ی ذهن نویسندگان قدرتمند داستانهای تخیلی، باعث ایجاد نظرات مختلف شده است؟

به لحاظ اخلاقی و فقهی، مراجع شیعی درباره‌ی این مسأله فتاوی‌ی مختلفی داده‌اند. این احکام به دسته‌های حرمت و جواز تقسیم شده و خود این دو قسم به اقسام دیگری از جمله؛ مطلق و اولیه و ثانویه، محدود و دسته‌بندی می‌شود. در عین حال فیلم‌ها و رمان‌های تخیلی گوناگونی در زمینه‌ی شبیه‌سازی پا

به عرصه‌ی حضور گذاشته‌اند که مخاطرات گوناگون موضوع را به تصویر کشیده‌اند و از جمله‌ی این مخاطرات غیر اخلاقی جلوه دادن شبیه سازی انسانی است.

حال پرسش اصلی این تحقیق بر آن است که ببیند آیا این امکان وجود دارد که مراجع شیعی تحت تأثیر چنین رمان‌ها و فیلم‌هایی، فتاوی خود راجع به این امر را مطرح کرده‌اند؟ به بیان دیگر آیا ممکن است که علمای شیعی با همان نگاهی که خالقان اثرهای ادبیات تخیلی به این موضوع نگاه کرده‌اند فتاوی خود را صادر کرده باشند؟

۱-۳ پرسش اصلی تحقیق (مسئله تحقیق):

با توجه به اینکه امروزه بحث "شبیه‌سازی" بسیار مورد توجه قرار گرفته است؛ باید دید آیا می‌توان نتیجه گرفت که مراجع شیعی متأثر از رمان و یا فیلم‌های تخیلی، به حرمت شبیه‌سازی فتوا داده‌اند؟ در پاسخ این سؤال محقق نتوانسته است پاسخ قاطعی به پرسش بدهد و امکان اثبات چنین مسأله‌ای برایش وجود نداشته است و تنها توانسته در حیطه‌ی حدس و گمان، مسأله را بررسی کرده و بیشتر از این ادعایی ندارد. و در این راستا سؤالات فرعی زیر مطرح می‌شود:

۱- شبیه‌سازی انسانی چیست؟

۲- ادبیات تخیلی چیست و چگونه‌اند؟

۳- فتاوی مراجع بزرگ و عالیقدر تشیع راجع به شبیه‌سازی انسانی چیست؟

ضرورت و اهداف موضوع:

هدف این نوشته، تبیین و تحلیل تأثیر ادبیات تخیلی بر فتاوی علمای شیعه راجع به امر شبیه‌سازی و بیان چگونگی این تأثیر است.

در اینجا کوشش می‌شود تا بعد از ارائه‌ی تعاریفی از مفاهیم ادبیات علمی - تخیلی، کلونینگ و فتوا درباره‌ی ادبیات تخیلی و ویژگی‌ها و عناصر و حتی آثار آن گزارشی تهیه و پس از بررسی تعدادی از فیلم‌های تخیلی ساخته شده در زمینه‌ی شبیه‌سازی انسانی مانند؛ عنصر پنجم، جزیره و ... و همچنین

بررسی کتب داستان و رمان مانند؛ دنیای قشنگ نو، زنده بیدار و ... به فتاوی علمای شیعه در این زمینه اشاره کرد و در آخر به چگونگی بازتاب این ادبیات بر فتاوی این مراجع دسترسی یافت .

۴-۱ پیشینه:

با پدید آمدن ادبیات تخیلی ، بحث کلونینگ نیز مورد توجه قرار گرفت. این علم که در ابتدا ، در کتب داستان و رمان خودنمایی می کرد کم کم بصورت ایده ای جدید و تازه برای به واقعیت پیوستن درآمد و افکار اقتشار مختلف بخصوص دانشمندان حیطة ی ژنتیک و البته سران دینی و مدنی جوامع را به خود مشغول ساخت. کم کم علم شبیه سازی با آزمایش بر روی حیوانات ، توانایی خود را برای تبدیل شدن به واقعیت نشان داد. اما با شروع کار ، این مراجع دینی و مدنی ادیان و کشورهای مطرح بودند که با اظهار نظرهای مختلف، این کار را با دلایل گوناگونی جایز یا ممنوع اعلام کردند.

ارائه ی نظرهای افراد مختلف در این رابطه، بطور همزمان در رسانه ها و روزنامه ها ی معتبر بصورت گزارش یا مصاحبه در کشورهای مطرح دنیا صورت می گرفت وبعد از مدتی نویسندگان شروع به گردآوری کتابهایی در این زمینه کردند. در ایران نیز کتب و مقالات گوناگونی راجع به امر شبیه سازی انسانی چه در حیطة ی درمان و چه در حیطة ی مولد از طرف مراجع علمی و دینی به رشته ی تحریر درآمده و در آنها نظرات گوناگون و مختلف و البته نظر مختار بیان شده است. حتی در جلسات گوناگون علمی ، اندیشمندان تشیع نظر خود را به سمع حاضران رسانده اند. در این رابطه می توان به کتب ذیل اشاره کرد :

"بررسی مشروعیت شبیه سازی انسانی از دیدگاه فقهی ، حدود و شرایط آن " - سید حسن شبیری

"شبیه سازی انسان، بیم ها و امیدها"-دکتر غلامرضا نور محمدی

"بررسی جنبه های اجتماعی تحقیقات شبیه سازی و سلولهای بنیادی"-امید علی احمدی

"شبیه سازی انسانی از دیدگاه اسلام و کاتولیک"- سید حسن اسلامی

و حتی می‌توان مقالات گوناگونی در مجلاتی مانند فقه اهل بیت، دانشگر، فصلنامه‌ی ارغنونو.... در این رابطه پیدا کرد.

۱-۴-۱ روش:

الف: نوع روش تحقیق: کیفی

ب) روش گردآوری اطلاعات (میدانی، کتابخانه‌ای و غیره):

کتابخانه‌ای و اسنادی که اسناد را بصورت تصادفی هدفمند (گلوله برفی) پیدا کرده ام.

۱-۵-۱ مفهوم شناسی:

۱-۵-۱ ادبیات علمی - تخیلی

ادبیات علمی تخیلی بخشی از گستره‌ی وسیع ادبیات است که از واقعیت فاصله گرفته و خیال را پرورش می‌دهد. همانطور که از اسم آن پیداست این پرورش تخیل باید در چارچوب بنیادهای علمی موضوع باشد. یعنی آشنایی با علم، پیش‌نیاز این نوع ادبیات است. در مورد تخیل می‌توان گفت: «تخیل» از ساختن صور خیالی در ذهن^۱، ریشه گرفته و به معنی توانایی آفریدن آرمان یا تصویری در ذهن است.^۲

شاید در نگاه اول بنظر برسد که ادبیات علمی تخیلی به ادبیاتی گفته می‌شود که درباره آینده هستند. با این حال که معمولاً زمینه‌ی این نوع ادبیات، آینده است ولی بسادگی می‌توان زمینه‌ای در حال، گذشته یا در چارچوب زمانه‌ای کاملاً متفاوت با تقویم زمین برای آن تدارک دید.

۱. آنچه ورد زورث (شاعر انگلیسی) "چشم درونی" می‌نامید: برونوفسکی؛ جاکوب، سرچشمه‌ی دانش و تخیل، عزیزی؛

کامبیز، ص ۱۸.

۲. شاکتی؛ گاوین، تجسم خلاق، خوشدل؛ گیتی، ص ۱۸.